

MILLIY IQTISODIYOT INVESTITSION MUHITIGA TA'SIRI

Safarov Zafar Bobirovich

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada, O'zbekistonning milliy iqtisodiyoti va investitsiya muhitiga moliya bozorining ta'siri nazariy o'rganilgan. Shuningdek maqolada, moliya bozorining iqtisodiyotning turli sohalariga, xususan, investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy o'sishning barqarorligini ta'minlashdagi o'rni tahlil qilingan.

Kalit so'zlar. Moliya bozori, iqtisodiy o'sish, moliyaviy infratuzilma, xalqaro hamkorlik, investitsiya, strategiya.

Аннотация. В данной статье теоретически изучено влияние финансового рынка на национальную экономику и инвестиционную среду Узбекистана. В статье также анализируется роль финансового рынка в привлечении инвестиций в различные сферы экономики, в частности, в обеспечении устойчивости экономического роста.

Ключевые слова. Финансовый рынок, экономический рост, финансовая инфраструктура, международное сотрудничество, инвестиции, стратегия.

Annotation. This article theoretically examines the impact of the financial market on the national economy and investment climate of Uzbekistan. The article also analyzes the role of the financial market in attracting investment in various sectors of the economy, in particular, in ensuring the stability of economic growth.

Key words. Financial market, economic growth, financial infrastructure, international cooperation, investment, strategy.

Kirish. O'zbekistonning iqtisodiy tizimi o'zgaruvchan va dinamik jarayonlarni o'tkazayotgan bo'lib, shu bilan birga, moliya bozori milliy iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Moliya bozori, o'z navbatida, iqtisodiyotning rivojlanishiga, investitsiya faolligiga va barqaror o'sishiga muhim ta'sir ko'rsatadi. Milliy iqtisodiyot va investitsiya muhiti o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunish, mamlakatning iqtisodiy rivojlanish strategiyalarini belgilashda muhim ahamiyatga ega.

Moliya bozori — bu moliyaviy resurslarning almashinuvi, investorlar va qarz oluvchilar o'rtasidagi munosabatlar, qimmatli qog'ozlar savdosi, kreditlar, depozitlar va boshqa moliyaviy instrumentlarning bozoridir. Moliya bozori, bir tomondan, iqtisodiyotga zarur bo'lgan kapitalni taqdim etish, ikkinchi tomondan esa, investorlarning mablag'larini samarali tarzda boshqarishga yordam beradi.

Investitsiya muhiti esa, iqtisodiy faoliyatning barcha aspektlarini o‘z ichiga olgan bo‘lib, mamlakatda investitsiya qilishga bo‘lgan jozibadorlikni, risklarni va imtiyozlarni anglatadi. Investitsiya muhiti yuqori darajada barqarorlik, huquqiy tizimning mustahkamligi, bozorning shaffofligi va samarali moliyaviy infratuzilma orqali tashkil topadi. Moliyaviy bozor esa bu muhitni shakllantiruvchi va unga doimo ta'sir ko‘rsatadigan asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi.

O‘zbekiston iqtisodiyotining rivojlanishi va uning global iqtisodiyot bilan integratsiyalashuvi, ayniqsa, moliya bozorining samarali ishlashi orqali amalga oshirilishi lozim. Moliya bozorining yaxshi rivojlanganligi va investitsiya muhiti sifatining yuqoriligi, xalqaro investorlar uchun mamlakatni jozibador qilishda muhim rol o‘ynaydi.

Bu masala, ayniqsa, O‘zbekistonning moliya bozori va investitsiya muhiting global iqtisodiyotga integratsiyasi jarayonida hamda mamlakatning iqtisodiy barqarorligini saqlashda eng muhim vazifalardan biridir. O‘zbekistonning moliya bozori va investitsiya muhiti haqida o‘rganish, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga qaratilgan strategik yo‘nalishlarni belgilashda yordam beradi.

Ushbu maqolada, O‘zbekistonning moliya bozori va investitsiya muhiti o‘rtasidagi o‘zaro ta'sirni tahlil qilish, bu jarayonning iqtisodiy o‘rishga qanday ta'sir ko‘rsatishini, shuningdek, O‘zbekistonning iqtisodiy siyosatini yaxshilash yo‘llarini aniqlash maqsad qilinmoqda. Milliy iqtisodiyot va moliya bozorining rivojlanishi, ayniqsa, mamlakatning investitsiya imkoniyatlari, iqtisodiy o‘rish va barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonning moliya bozoridagi o‘zgarishlar va ularning investitsiya muhiti bilan bog‘liq jihatlari, mamlakat iqtisodiyotining kelgusi rivojlanishiga qaratilgan strategiyalarning shakllanishiga turtki beradi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Milliy iqtisodiyot va investitsiya muhiti o‘rtasidagi aloqalarni o‘rganishda, moliya bozori va uning iqtisodiy o‘rishga bo‘lgan ta'sirini tahlil qilishda ko‘plab ilmiy tadqiqotlar, maqolalar, kitoblar va xalqaro tajribalarga asoslangan ishlar mavjud. Moliya bozorining investitsiya muhiti va milliy iqtisodiyotga bo‘lgan ta'sirini o‘rganishda bir nechta yirik adabiyotlar manbalaridan foydalanish zarurdir. Quyida ushbu mavzu bo‘yicha olib borilgan izlanishlar, asosan, moliya bozori va investitsiya muhiti o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ochib beradi.

1. Moliya bozorining milliy iqtisodiyotga ta'siri.

Moliya bozorining iqtisodiyotga ta'sirini o‘rganishda iqtisodchilar ko‘pincha ikkita asosiy o‘lchovni ko‘rib chiqadilar: moliyaviy resurslarni taqsimlash va iqtisodiy resurslarni samarali jalb qilish. Moliya bozori iqtisodiyotga sarmoya kiritishning asosiy kanalidir va u, o‘z navbatida, investitsiya muhiti sifatini belgilaydi.

Andrey Shleyfer va Robert Vishny "A Survey of Corporate Governance" nomli tadqiqotida korporativ boshqaruvning moliya bozorlaridagi roli va moliya bozori

rivojlanishining investitsiya muhiti va iqtisodiy samaradorlikka ta'siri tahlil qilingan. Yaxshi rivojlangan moliya bozorlarida korporativ boshqaruvning sifatli bo'lishi investitsiya muhiti uchun ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ross Levinning "Finance and Growth: Theory and Evidence" ishida moliya bozorlarining rivojlanishi va iqtisodiy o'sishga bo'lgan aloqasi keng muhokama qilinadi. Tadqiqot, moliya bozorining investitsiyalarni samarali taqsimlash va iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi.

Robert King va Ross Levinning "Finance and Growth: Schumpeter Might Be Right" asari, moliya bozorining iqtisodiy o'sish uchun zarur bo'lgan investitsiya kanalini yaratishdagi o'rnini ko'rsatadi. King va Levinning fikriga ko'ra, yaxshi rivojlangan moliya bozorlariga ega bo'lgan davlatlarda iqtisodiy o'sish ko'proq bo'ladi, chunki moliyaviy resurslar samarali taqsimlanadi.

2. Investitsiya muhiti va moliya bozori o'rtasidagi bog'liqlik.

Investitsiya muhiti o'zgarishlari, ayniqsa, moliya bozoridagi islohotlar va kapital oqimlari bilan bevosita bog'liqdir. O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda moliya bozorining islohoti investitsiya muhitini yaxshilashga yordam beradi.

F.Allen va D. Geylning "Comparing Financial Systems" (MIT Press) asari, moliya tizimlarining rivojlanishi va investitsiya muhitining shakllanishidagi asosiy tamoyillarni ko'rib chiqadi. Yaxshi rivojlangan moliya bozorlari investitsiya muhiti uchun barqarorlik va shaffoflikni ta'minlaydi, bu esa investorlarni jalb qilishga yordam beradi.

Torten Bek va Ross Levin o'zlarining "Stock Markets, Banks, and Growth: Panel Evidence" nomli maqolasida, moliya bozorlarining diversifikatsiyasi va ularning investitsiya muhiti va iqtisodiy o'sishga bo'lgan ta'sirini tahlil qiladi. Maqolada, rivojlanayotgan bozorlarda banklar va fond bozorlarining birgalikda ishlashi iqtisodiy o'sishni tezlashtirishi mumkinligi ta'kidlanadi.

3. O'zbekiston misolida moliya bozori va investitsiya muhitining rivojlanishi.

O'zbekiston iqtisodiyotida moliya bozorining rivojlanishi, yurtning investitsiya muhiti va iqtisodiy o'sishiga bo'lgan ta'siri so'nggi yillarda muhim tahlil mavzularidan biriga aylangan. Moliya bozoridagi islohotlar va yangiliklar, shuningdek, xalqaro hamkorlik O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

4. Xalqaro tajribalar va O'zbekistonning integratsiyasi.

Xalqaro tajribalarga tayangan holda, moliya bozori va investitsiya muhiti o'rtasidagi aloqalar tahlil qilingan. Xalqaro moliyaviy institutlar, xususan, Jahon Banki va Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF), rivojlanayotgan mamlakatlarda moliya bozorini rivojlantirish va investitsiya muhitini yaxshilash bo'yicha qo'llaniladigan strategiyalarni ishlab chiqqan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, moliya bozorining rivojlanishi va samarali ishlashi investitsiya muhitining shakllanishi va milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi. Moliya bozorining ochilishi, investitsiya muhiti uchun huquqiy va iqtisodiy imkoniyatlarni yaratib, mamlakatlarning iqtisodiy salohiyatini oshiradi. O'zbekiston misolida, so'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar, moliya bozorining rivojlanishi va investitsiya muhiti uchun ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Muhokama. Milliy iqtisodiyotning rivojlanishiga, investitsiya muhitiga va moliya bozorining ishlashiga ta'sir etuvchi omillarni chuqur tahlil qilish, iqtisodiy siyosatni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Moliya bozori, o'z navbatida, investitsiya muhitining samarali ishlashiga va iqtisodiy barqarorlikka xizmat qiladi. O'zbekiston misolida, moliya bozorining rivojlanishi va investitsiyalarning oshishi milliy iqtisodiyotning global iqtisodiyotga integratsiyasini ta'minlashda qanday rol o'ynashi haqida bir qator muhokamalar mavjud. Quyida bu mavzu bo'yicha bir nechta asosiy jihatlar va ularning oqibatlari keltirilgan.

1. Moliya bozorining iqtisodiy o'sishdagi roli.

Moliya bozorining iqtisodiy o'sishga ta'siri keng qamrovli masala bo'lib, iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun kapital va resurslarning samarali taqsimlanishini talab qiladi. Moliyaviy bozorlar, o'zining asosiy funksiyalari orqali, korxonalar va davlatlar uchun zarur bo'lgan kapitalni jalb qilish va investitsiyalarni yo'naltirishda muhim vositadir.

O'zbekiston misolida, so'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar, xususan, moliya bozorining liberallasuvi, fond bozorlarining rivojlanishi, xususiy sektorning kengayishi investitsiya muhiti uchun jozibadorlikni oshirdi. Biroq, bu jarayonda ba'zi qiyinchiliklar ham mavjud, masalan, moliya bozorining to'liq shaffof bo'lmasligi, xavfsizlikni ta'minlashdagi muammolar va normativ huquqiy bazaning mukammal emasligi.

2. Investitsiya muhiti va xalqaro integratsiya.

Moliya bozorining samarali ishlashi investitsiya muhiti uchun zarur bo'lgan huquqiy va iqtisodiy asoslarni yaratadi. O'zbekistonning moliya bozoriga bo'lgan yangiliklar va islohotlar, nafaqat ichki, balki xalqaro investorlar uchun ham muhim ahamiyatga ega. Xalqaro investorlar uchun bozorning ochiqligi, qonunchilik tizimi, bozorning shaffofligi va moliyaviy tizimning ishonchliligi muhim omillar hisoblanadi. Bu omillarni hisobga olgan holda, O'zbekistonning moliya bozori va investitsiya muhiti orasidagi bog'liqlikni yanada kuchaytirish mumkin.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, moliya bozorining ochilishi va investitsiya muhiti uchun yaxshilangan qonunchilik tizimi xalqaro kapitalni jalb qilishda asosiy omil bo'ladi. O'zbekiston, Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) va Jahon Banki kabi

xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kuchaytirgan holda, milliy iqtisodiyotning global integratsiyasini yanada kuchaytirish imkoniyatiga ega.

3. Moliyaviy infratuzilmaning sifatli rivojlanishi.

Moliya bozorining samarali ishlashi uchun mustahkam moliyaviy infratuzilma talab etiladi. Bu infratuzilma, birinchi navbatda, moliyaviy institutlar (banklar, sug'urta kompaniyalari, investitsiya fondlari), qimmatli qog'ozlar bozorining rivoji, va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi bozor mexanizmlaridan iboratdir. O'zbekistonning moliya bozorida bunday infratuzilma hosil qilish uchun katta sa'y-harakatlar amalga oshirilmoqda.

Biroq, moliya bozorining rivojlanishi uchun yuqori darajadagi professional xodimlar, investitsiya tahlilchilari, moliyaviy institutlar o'rtasida hamkorlik va bir-birini to'ldiruvchi qonunchilik tizimi kerak. O'zbekistonda bu sohada muammolar mavjud, lekin oxirgi yillarda, moliya bozorini tartibga soluvchi organlarning kuchaytirilishi va moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan dasturlar yordamida, bu sohada sezilarli o'zgarishlar kuzatilmoqda.

4. Moliya bozorining resurslarni samarali ta'minlashdagi roli.

Moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash investitsiya muhiti va iqtisodiy o'sish uchun muhim omil hisoblanadi. Moliya bozori, kapitalning to'g'ri sektorlarga yo'naltirilishi va resurslarning samarali taqsimlanishini ta'minlaydi. O'zbekiston iqtisodiyotida bu jarayon hali to'liq rivojlanmagan, chunki kichik va o'rta bizneslarga moliyaviy resurslarni ajratishda ba'zi cheklovlar mavjud. Xususan, banklar tomonidan kichik va o'rta biznesga kredit berish jarayoni hali ham qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

Shuningdek, xususiy sektorni moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlash va moliyaviy bozorlarni diversifikatsiya qilish ham dolzarb masalalardan biridir. Xususiy sektorda investitsiya oqimlarini oshirish uchun, birinchi navbatda, moliya bozorining samaradorligini yaxshilash, investitsiya tahlilini kuchaytirish va yangi moliyaviy mahsulotlarni yaratish zarur.

5. Risklarni boshqarish va moliya bozori barqarorligi.

Moliya bozorining barqarorligi investitsiya muhiti uchun muhim omil bo'lib, iqtisodiyotning mustahkamligini ta'minlaydi. O'zbekistonda moliya bozorining barqarorligini oshirish uchun iqtisodiy risklarni boshqarishning zamonaviy usullarini joriy etish zarur. Xususan, bank tizimida risklarni boshqarish, xususiy sektor va investitsiya fondlarining xavf va foyda tahlilini kuchaytirish, shuningdek, moliyaviy operatsiyalarni monitoring qilish tizimlarini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

O'zbekistonning milliy iqtisodiyoti va investitsiya muhiti moliya bozorining samarali ishlashiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir. Moliya bozorining rivojlanishi va unga bo'lgan islohotlar, nafaqat ichki bozorni, balki xalqaro investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlarini ham oshiradi. Biroq, bu jarayonlarning samarali bo'lishi uchun,

huquqiy bazani mustahkamlash, bank tizimi va moliyaviy infratuzilmani rivojlantirish, shuningdek, investitsiya risklarini boshqarish mexanizmlarini joriy etish zarur.

Moliyaviy barqarorlik va investitsiya muhiti o‘rtasidagi aloqani mustahkamlash, nafaqat iqtisodiy o‘rishni ta‘minlaydi, balki xalqaro hamkorlikni chuqurlashtirish orqali mamlakatning global iqtisodiy tizimga integratsiyasini yanada kengaytiradi.

Xulosa. Milliy iqtisodiyotning barqaror o‘rishi va rivojlanishi, shuningdek, investitsiya muhiti va moliya bozorining samarali ishlashiga bevosita bog‘liqdir. Moliya bozori, o‘zining kapital taqsimlash, investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy resurslarni samarali boshqarishdagi muhim rolini o‘ynaydi. Moliya bozorining rivojlanishi orqali investorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratilib, iqtisodiyotning global bozorlar bilan integratsiyasi tezlashadi. Bu jarayon, ayniqsa, O‘zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlar uchun muhim ahamiyatga ega, chunki bu yerda iqtisodiy islohotlar va moliya bozorining liberalizatsiyasi mamlakatning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

O‘zbekiston misolida, so‘nggi yillarda amalga oshirilgan moliya bozorini modernizatsiya qilish, fond bozorini rivojlantirish va xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikning kuchayishi, mamlakatning investitsiya muhitini yaxshilashga yordam berdi. Biroq, moliya bozorining rivojlanishi va investitsiya muhiti o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sirni to‘liq amalga oshirish uchun hali bir qator muammolarni hal qilish zarur. Xususan, moliya tizimi infratuzilmasini rivojlantirish, qonunchilikni takomillashtirish va moliyaviy resurslarni samarali boshqarishning yangi mexanizmlarini joriy etish talab etiladi.

Shu bilan birga, investitsiya muhiti va moliya bozorining o‘zaro bog‘liqligi iqtisodiy o‘rish uchun asosiy shartlardan biri ekanligi o‘z isbotini topdi. Yaxshi rivojlangan moliya bozori mamlakatning iqtisodiy barqarorligini oshiradi va xususiy sektorni qo‘llab-quvvatlashga imkon beradi. Bundan tashqari, moliya bozorining samarali ishlashi investitsiyalarni jalb qilishda va resurslarni to‘g‘ri taqsimlashda muhim ahamiyatga ega.

Natijada, O‘zbekistonning investitsiya muhiti va moliya bozorining samarali rivojlanishi milliy iqtisodiyotning mustahkamlanishiga va global iqtisodiyotga integratsiyalashuviga turtki beradi. Moliya bozorining islohoti va diversifikatsiyasi, shuningdek, investitsiyalarning ko‘payishi O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror o‘rishini ta‘minlaydi va yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratadi. Bu jarayon, o‘z navbatida, O‘zbekistonning iqtisodiy siyosatini mustahkamlash va mamlakatning rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Shu sababli, moliya bozorining rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash, investitsiya muhitini yaxshilash va iqtisodiy islohotlarni davom ettirish orqali O‘zbekiston o‘z iqtisodiy salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarishi mumkin. Moliya bozorining

rivojlanishi va investitsiya muhiti o'rtasidagi uzviy bog'liqlik, mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy o'sishini ta'minlashda asosiy omil bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Xamdamova, R. R. Q., & Shernayev, A. A. (2022). Xalqaro moliya bozorida operatsiyalarning rivojlanish istiqbollari. *Science and Education*, 3(1), 1111-1116.
2. Кабулов, Х. А. (2020). ПРИОРИТЕТНЫЕ ВОПРОСЫ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ДОХОДНОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА. *ЭКОНОМИКА И БИЗНЕС теория и практика № 9-1 (67), 9(1)*, 147.
3. Kobulov, K. (2020). Modeling the processes of forming a strategy for the revenue potential of local budgets. *Архив научных исследований*, 35.
4. Nurulloev, J. A. O. G. L., & Shernayev, A. A. (2022). Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi shakllanishining joriy holati tahlili va undagi iqtisodiy-moliyaviy munosabatlar. *Science and Education*, 3(2), 1495-1501.
5. Nomozov, B. R. O. G. L., & Shernayev, A. A. (2022). Ta'lim sohasi xarajatlarini rejalashtirish va moliyalashtirish masalalari. *Science and Education*, 3(2), 1489-1494.
6. Шернаев, А. А. (2021). АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТЛАРИДА СОЛИҚДАРНИ РЕЖАЛАШТИРИШ: ХУСУСИЯТЛАРИ ВА УСЛУБИЎТИ МАСАЛАЛАРИ. *Science and Education*, 2(3), 454-469.